

Góralski, Wojciech

"Recepcja uchwał Soboru
Watykańskiego II oraz norm Kodeksu
Prawa Kanonicznego w prawie
partykularnym Kościoła łomżyńskiego",
Robert Bączek, Warszawa-Łomża 2010 :
[recenzja]

Studia Płockie 39, 333-338

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ks. Robert Bączek, *Recepcja uchwał Soboru Watykańskiego II oraz norm Kodeksu Prawa Kanonicznego w prawie partykularnym Kościoła łomżyńskiego*, Warszawa-Łomża 2010, ss. 504.

Sobór Watykański II, pomyślany przez papieża Jana XXIII jako narzędzie generalnej reformy Kościoła, a także nieodłącznie związane z Soborem dzieło rewizji i kodyfikacji prawa kanonicznego, uwieńczone promulgowaniem w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, stały się wiodącymi źródłami wskazującymi podstawowe kierunki odnowy dla poszczególnych Kościołów partykularnych, z których Kościół powszechny składa się i w których żyje. Wdrażanie w życie tych wspólnot zarówno nauki soborowej, jak i nowego ustawodawstwa kościelnego stanowiło, i nadal stanowi, długofalowy i złożony proces, w którym wiodąca rola przypadła w udziale stojącym na czele tych Kościołów biskupom diecezjalnym.

Recepcja doktryny Vaticanum II, zawartej w szesnastu dokumentach końcowych, oraz gruntownie znowelizowanych norm prawnych posoborowego KPK, który stanowi ostatni „dokument soborowy” (Jan Paweł II), w Kościołach partykularnych dokonuje się przede wszystkim na drodze dostosowania własnego prawa tych Kościołów do dyrektyw i wskazań Soboru oraz do postanowień nowego Kodeksu. Osadzone w doktrynie soborowej oraz w głęboko zreformowanym prawie powszechnym, prawo partykularne poszczególnych diecezji (i zrównanych z nimi przez prawo jednostek organizacyjnych Kościoła) staje się niejako punktem wyjścia w urzeczywistnianiu własnej odnowy. Choć nie można zapomnieć, że w okresie od zakończenia Vaticanum II do promulgacji nowego KPK (1965-1983) przed Kościołami partykularnymi stało doniosłe zadanie przyswajania sobie zarówno dokumentów soborowych, jak i wydawanych raz po raz przez Stolicę Apostolską posoborowych aktów normatywnych wprowadzających szereg zmian w stosunku do obowiązującego wówczas prawa.

Badania nad recepcją uchwał Soboru Watykańskiego II oraz posoborowego KPK w prawie Kościołów partykularnych, w nurt których to badań wpisuje się praca ks. dr. Roberta Bączka, wykładowcy prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży, ze wszech miar zasługują na uznanie, pozwalają bowiem ocenić zakres i skalę urzeczywistniania posoborowego *aggiornamento* w tychże Kościołach. I choć pełniejszy obraz

w tym zakresie mogą przynieść dopiero wnikliwe badania socjologiczne, to jednak trudno przecenić w tym względzie pogłębioną eksplorację posoborowego ustawodawstwa diecezjalnego.

Jako zadanie badawcze ks. Bączek postawił sobie ukazanie procesu recepcji uchwał Vaticanum II oraz norm obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego w prawie partykularnym Kościoła Łomżyńskiego. Przyjęta przez Autora – *implicite* – hipoteza, iż w Kościele tym, na przestrzeni lat, recepcja Soboru i Kodeksu dokonała się na dość szeroką skalę, wymagała zweryfikowania, co było możliwe jedynie w drodze szczegółowej analizy całokształtu posoborowego ustawodawstwa diecezjalnego, a więc wszystkich aktów normatywnych biskupów łomżyńskich, stanowiących zarówno poza synodem diecezjalnym, jak i na synodzie (1995-1998). Sięgnięcie natomiast również do aktów administracyjnych tychże biskupów oraz innych ordynariuszy miejsca, „pod kątem, jak zaznacza ks. Bączek, recypowania w nich uchwał soborowych i norm kodeksowych” (s. 22), jakkolwiek bardzo użyteczne, to jednak nie mieści się w obrębie ram tematycznych zakrojonych tytułem opracowania, wskazujących na „prawo partykularne”. Może należało uwzględnić to w sformułowaniu tegoż tytułu? Chcąc poznać cały proces wspomnianej recepcji Soboru i Kodeksu, Autor stawia sobie szereg pytań szczegółowych, na które odpowiedź przynosi analiza zgromadzonego materiału uzyskanego w żmudnej kwerendzie źródłowej.

Ta ostatnia zasługuje na szczególne uznanie, wskazując na dobry warsztat pracy Autora. Wykaz przebadanych i wykorzystanych źródeł jest imponujący. Poczynając od dokumentów papieskich, przez dokumenty soborowe, dokumenty Kurii Rzymskiej, umowy międzynarodowe, dokumenty Konferencji Episkopatu Polski, dokumenty prymasów Polski, dokumenty synodalne, dokumenty biskupów łomżyńskich, a kończąc na dokumentach Kurii Diecezjalnej w Łomży oraz na „innych” dokumentach, Autor umiejętnie posługuje się tym bogatym „budulcem”, starannie i rzetelnie dokumentując swoje wywody. W sposób właściwy spożytkował też liczne opracowania i literaturę pomocniczą.

Prezentując bogaty w dokonania proces recepcji Soboru i posoborowego KPK w prawie partykularnym diecezji łomżyńskiej, ks. Bączek poprawnie posługuje się metodami historyczno-prawną oraz dogmatyczno-prawną, w niektórych zaś segmentach pracy również metodą syntetyczną.

Zapoznając czytelnika z procesem wspomnianej recepcji, a więc z poszczególnymi aktami normatywnymi biskupów łomżyńskich, ks. Bączek nawiązuje zawsze do odnośnych norm prawa powszechnego, a niekiedy także norm uchwalonych przez Konferencję Episkopatu Polski. Ta swista „konfrontacja” pozwala zorientować się, w jaki sposób zrealizowano w prawie diecezjalnym poszczególne dyspozycje prawa powszechnego. Zarówno w obszarze tego ostatniego, jak i prawa partykularnego Autor porusza się swobodnie.

Jakkolwiek w tytule książki mówi się o recepcji uchwał Soboru Watykańskiego II oraz o recepcji norm Kodeksu Prawa Kanonicznego, to Autor nie poświęca jakiegś odrębnej jednostki redakcyjnej (np. rozdziału) kwestii recepcji uchwał Soboru, natomiast recepcję prawa kodeksowego pomieszcza, co zrozumiałe, w odpowiednich jednostkach redakcyjnych, dokonując określonej systematyki. Trudno mieć jednak do niego pretensję, że nie postąpił tak i w odniesieniu do recepcji uchwał soborowych. Te bowiem nie zawierają norm prawnych, lecz (poza nielicznymi dyspozycjami) jedynie dyrektywy i wskazania, które zresztą uwzględnił ustawodawca kościelny w posoborowym KPK. Gdy chodzi o Vaticanum II, Autor mówi raczej o posoborowej odnowie Kościoła Łomżyńskiego i tutaj właśnie ukazuje m. in. realizację owych dyspozycji, dyrektyw i wskazań Soboru.

Konstrukcja rozprawy opiera się na podziale na pięć rozdziałów. W pierwszym z nich (s. 31-78) czytelnik zapoznaje się z Łomżyńskim Kościołem partykularnym i jego kanoniczno-społecznymi uwarunkowaniami. Rozdział drugi (s. 79-172) ukazuje posoborową odnowę tegoż Kościoła do promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Rozdział trzeci (s. 173-272) został poświęcony wpływowi KPK Z 1983 roku na prawodawstwo Kościoła Łomżyńskiego. W rozdziale czwartym (s. 273-376) Autor przedstawia pierwszy łomżyński synod diecezjalny jako zwieńczenie procesu recepcji norm kodeksowych do ustawodawstwa partykularnego. Wreszcie w rozdziale piątym (s. 377-402) znalazła się ocena owego procesu oraz wskazanie perspektyw na przyszłość.

Uważna analiza tak przyjętej struktury budzi pewne zastrzeżenia, rozdział bowiem IV („Pierwszy Łomżyński Synod Diecezjalny jako zwieńczenie procesu recepcji”) *prima facie* jawi się jako pewien „dodatek” do poprzednich rozdziałów. Jeśli opracowanie miało ukazać m. in. recepcję norm posoborowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, a w rozdziale trzecim, jak wyżej zaznaczono, mówi się o wpływie tej kodyfikacji na prawodawstwo (czy raczej ustawodawstwo?) Kościoła Łomżyńskiego, to konstruowanie odrębnego rozdziału dotyczącego synodu diecezjalnego logicznie wskazywałoby, że w synodzie tym nie widać wpływu KPK na ustawodawstwo diecezjalne. Takie stwierdzenie byłoby jednak daleko idącym paradoksem, gdyż dekrety pokodeksowego synodu diecezjalnego są właśnie *par excellence* ustawodawstwem diecezjalnym, a przy tym – jak z uchwał z tegoż synody wynika, i o czym pisze sam Autor – stanowią one żywe echo norm KPK. Mówiąc inaczej, wpływ KPK z 1983 roku na ustawodawstwo partykularne Kościoła Łomżyńskiego widać najbardziej właśnie w synodzie diecezjalnym i poprzez ten synod.

Właściwym rozwiązaniem tej trudności byłoby „rozwarstwienie” dekretów synodalnych i zreferowanie ich – w odpowiednich podrozdziałach – rozdziału III. Należy jednak przyznać, że droga ta nastęrczałaby niemało trudności w budowaniu wspomnianego rozdziału. A poza tym zaprezentowanie

synodu łomżyńskiego „w całości” (jak to uczynił ks. Bączek w rozdziale IV) bardziej wyraziście ukazuje to zgromadzenie jako szczególny element procesu recepcji KPK w prawie partykularnym. W takim razie należało rozdzielić czwartemu (o synodzie) nadać zdecydowanie inny tytuł, który jednoznacznie wskazywałby, że synod jest wyjątkowo znaczącym czynnikiem recepcji prawa powszechnego w Kościele partykularnym. Wówczas rozdział III mógł otrzymać tytuł: „Wpływ Kodeksu Prawa Kanonicznego na ustawodawstwo pozasynodalne Kościoła Łomżyńskiego”, a rozdział IV: „Wpływ Kodeksu Prawa Kanonicznego na ustawodawstwo synodalne Kościoła Łomżyńskiego”.

W tak jednak zaproponowanym układzie synod łomżyński powinien być ukazany – zgodnie z tematem rozprawy – jedynie w aspekcie recepcji KPK. Natomiast w układzie istniejącym rozdział IV jest swoistą mini-monografią synodu. Czystość metodologiczna nakazywałaby zaprezentować w największym skrócie zagadnienia drugorzędne (zapowiedź zwołania, przygotowanie i przebieg, schematy synodalne), a skupić się przede wszystkim na tym, co dla wspomnianej recepcji istotne, tj. na dekretach synodalnych i zarządzeniach posynodalnych.

Dyskurs Autora rozwijany w poszczególnych rozdziałach jest poprawny, a ich struktura wewnętrzna nie budzi zastrzeżeń. Po ogólnym scharakteryzowaniu historyczno-społecznych uwarunkowań diecezji łomżyńskiej, jako miejsca, w którym dokonuje się recepcja nauki soborowej norm kodeksowych, czytelnik zapoznaje się z posoborową odnową w tejże diecezji d 1983 roku, tj. do promulgacji posoborowego KPK. Interesujący jest obraz pierwszego „zetknięcia się” Kościoła Łomżyńskiego z Soborem Watykańskim II, m. in. włączenia się w soborowy nurt zawierzenia dzieła odnowy Kościoła Najświętszej Maryi Pannie. Autor ukazuje również pierwsze zmiany w centralnych instytucjach diecezji, wprowadzone z inspiracji Vaticanum II, m. in. ukonstytuowanie się pierwszej Rady kapłańskiej (1971) i pierwszej Rady duszpasterskiej (1976), urzeczywistniane reformy liturgicznej, powoływanie do życia parafialnych rad duszpasterskich (od 1975) czy zorganizowanie stałej formacji kapłanów.

Obydwa rozdziały (I i II) należy ocenić wysoko. Zasługą ks. Bączka jest nie tylko umiejętne „wydobycie” ze źródeł tego wszystkiego, co stanowiło w Kościele Łomżyńskim pierwsze symptomy odnowy soborowej, lecz także ukazanie pewnej aury, w jakiej przystępowano do urzeczywistniania soborowego *aggiornamento*.

Kolejny, obszerny rozdział (III) to relacja na temat wpływu, jaki nowy KPK wywarł na ustawodawstwo partykularne Kościoła Łomżyńskiego (powstanie nowych instytucji diecezjalnych; zmiany w funkcjonowaniu instytucji już istniejących; normy prawne wydane przez biskupów łomżyńskich z inspiracji lub nakazu Kodeksu). I tutaj Autor z dużą wnikliwością i starannością prezentuje wszystkie dokonania ustawodawcze (i admini-

stracyjne) rządców diecezji, nie pomijając niczego, co stanowiło wyraz ich zaangażowania w dzieło odnowy Kościoła diecezjalnego w duchu i według litery posoborowego KPK. Zapoznanie czytelnia z poszczególnymi aktami normatywnymi biskupów diecezjalnych jest zawsze powiązane z odnoszeniem się do Kodeksu jako źródła prawa partykularnego. W sumie rozdział trzeci zasługuje również na wysoką ocenę, poza wspomnianym już wyżej mankamentem „mieszania” aktów ustawodawczych i aktów administracyjnych.

Rozdział IV to obszerne zaprezentowanie synodu diecezjalnego z lat 1995-1998. Istotny walor ma tutaj prezentacja ustawodawstwa synodalnego. Omawiając „statuty synodalne” Autor ukazuje szerokie spektrum dziedzin i spraw uregulowanych – w duchu norm KPK – przez pierwszy synod łomżyński. Bardzo trafny jest schemat przyjęty w referowaniu postanowień synodalnych: nowe dziedziny skodyfikowanego prawa partykularnego; znowelizowane przepisy Kościoła Łomżyńskiego; przepisy powtórzone i uzupełnione nowymi normami. Tego rodzaju kryteria wymagały większego nakładu pracy. Omawianie dyspozycji synodu wypada korzystnie. Nie pominął ks. Bączek także zarządzeń posynodalnych biskupa łomżyńskiego.

Ocena procesu recepcji Soboru i Kodeksu w ustawodawstwie partykularnym diecezji łomżyńskiej oraz wskazanie perspektywy na przyszłość, dokonane przez ks. Bączka w rozdziale V, uznać należy za znaczący segment książki, który znamionuje zarówno umiejętność w dokonaniu końcowej syntezy, jak i bezstronność spojrzenia na dzieło recepcji.

Zakończenie pracy (s. 403-408) zawiera m. in. interesujące pytania, jak to: „Czy przesłanie soborowe zostało do końca i poprawnie odczytane?”; „Czy docenia się w praktyce osiągnięcia Vatianum II w dziedzinie liturgii, ekumenizmu, apostolskiego zaangażowania wiernych świeckich?”; „Czy myśl soborowa wystarczająco inspiruje i angażuje duszpasterzy?”. Słusznie Autor akcentuje rolę synodu diecezjalnego w złożonym procesie recepcji nauczania soborowego i posoborowego ustawodawstwa powszechnego.

Mamy zatem do czynienia z udaną próbą ukazania – w 45. lat od zakończenia Soboru Watykańskiego II i w 27. lat po promulgowaniu przez Jana Pawła II posoborowego Kodeksu Prawa Kanonicznego – długotrwałego, złożonego i żmudnego procesu wdrażania w życie przez jedną z diecezji Kościoła w Polsce nauczania tegoż Soboru oraz norm prawnych wymienionej kodyfikacji. Po ukazaniu uwarunkowań historyczno-strukturalnych diecezji, co stanowiło dla Autora punkt wyjścia, umiejętnie, z zastosowaniem właściwych narzędzi badawczych i starannie wykorzystując obfity materiał źródłowy, wyczerpująco zaprezentował on wszystkie płaszczyzny życia kościelnego, na których dokonywała się posoborowa odnowa Kościoła partykularnego. Niemalym osiągnięciem ks. dr. Bączka jest właściwe powiązanie dzieła Soboru z posoborowym ustawodawstwem kodeksowym,

a w konsekwencji zadania recepcji doktryny Vaticanum z recepcją KPK. Dodatkowym więc walorem opracowania jest jego charakter: jest to bez wątpienia studium kanoniczno-pastoralne.

Ks. Wojciech Góralski